JONGE KLIMAAT-BEWEGING

TRANSITIEPLAN

DUURZAME LANDBOUW

WAAROM WE ALLEEN SAMEN KUNNEN TOEWERKEN NAAR DUURZAME LANDBOUW

De Jonge Klimaatagenda 2.0 [1] beschrijft hoe ons voedsel geproduceerd wordt in 2050: ‘circulair en klimaatneutraal’.

“We sluiten de kringlopen in de hele voedselketen en de voedselproducent is een sociaal en maatschappelijk betrokken ondernemer” [2].

Zo ver is het voorlopig nog niet. Het maatschappelijke en politieke debat rondom landbouw is gespannen en gaat over grote en moeilijke vraagstukken op gebied van ruimtegebruik, stikstof en klimaat. Om toch de hoognodige stappen te zetten richting de visie voor 2050 moeten de politiek, consumenten en boeren met elkaar gaan samenwerken en elkaar verder helpen.

Dat er grote veranderingen moeten plaatsvinden in de landbouwsector is duidelijk. Het huidige systeem werkt in vele opzichten niet meer. Niet voor de boeren, niet voor de natuur en niet voor de economie [3]. De boeren zitten vast in een systeem dat dwingt tot meer en meer productie terwijl hun producten ze steeds minder opleveren. Ondertussen raakt de bodem uitgeput, vermindert de biodiversiteit en vervuilt het grondwater door dit systeem. Ook is het economisch niet rendabel omdat de verborgen kosten [4] (die uiteindelijk wel betaald moeten worden) van deze industrie hoger zijn dan de daadwerkelijke opbrengsten [5].

Toch is gebleken dat het niet makkelijk is om een omslag naar duurzame landbouw [6] te maken en is er veel verdeeldheid in de samenleving over hoe we vooruit moeten. In gesprekken over de toekomst van de landbouw ontstaan er al snel twee kampen die lijnrecht tegenover elkaar staan en zich beiden bedreigd voelen[7]. Aan de ene kant staan de boeren die hun manier van leven en werken afgekeurd horen worden. Zij maken zich zorgen over hoe ze hun bedrijf (en daarmee vaak hun (t)huis) op een verantwoorde manier kunnen overdragen aan de volgende generatie. Aan de andere kant staan burgers die zich ernstige zorgen maken over het klimaat en de natuur. Zij vragen zich af welke gevolgen de klimaatcrisis zal hebben op hun kinderen en kleinkinderen. Dit is een oproep om elkaar te vinden waar die zorgen elkaar raken en samen toe te werken naar een toekomstperspectief waarin sociale, economische en maatschappelijke duurzaamheid en gezondheid centraal staan.

Jongeren zien een belangrijke rol weggelegd voor boeren in het verduurzamen van de landbouw, maar het is voor hen ook duidelijk dat de verantwoordelijkheid niet alleen bij boeren ligt [8]. Jonge boeren geven aan een duurzamer boerenbedrijf te willen leiden [9]. Zij kunnen voortrekkers zijn van verandering en duurzaam ondernemerschap, maar de overheid moet hen wel ondersteunen zodat zij de middelen en mogelijkheden hebben om dit te doen. Ook het gedrag van consumenten is deel van de oplossing. Er is voor ons allemaal dus een belangrijke rol weggelegd in de verduurzaming van de landbouw, die we zonder elkaar vaak niet kunnen en willen vervullen.

Het doel van dit plan is dan ook: dichterbij elkaar komen en beter samenwerken. Zonder samenwerking en begrip voor elkaar zal het niet mogelijk zijn om echte verandering teweeg te brengen en ambitieuze klimaatdoelen te behalen. Daarom doen wij voorstellen voor het mogelijk maken van een inclusieve transitie naar duurzame landbouw in Nederland.

1 / VERSTERK DE RELATIE TUSSEN VOEDSELPRODUCENTEN EN -CONSUMENTEN

Om samenwerking tussen boeren, consumenten en politiek te versterken is het heel belangrijk dat boeren en consumenten elkaar tegenkomen in het dagelijks leven. Er is in Nederland al lang een intensief debat gaande waarin de aandacht vooral gericht is op onze verschillen en dat werkt averechts Wij stellen drie maatregelen voor om de kloof tussen boer en burger te dichten:

Meer lokaal geproduceerd voedsel in de supermarkten en duidelijk zichtbare informatie over de herkomst van producten. Er zijn al supermarkten die hiermee experimenteren[10], maar een landelijke strategie kan dit proces versnellen. Zowel uit het JKPanel [11] (het jongerenpanel van de Jonge Klimaatbeweging) als uit de Agrifoodmonitor 2020 [12] blijkt dat er interesse is in meer lokaal voedsel. Ruim 80% van de jongeren uit het panel geeft aan dit graag te willen. Deze stap kan de afstand tussen boer en consument verkleinen doordat er een directe verbinding tussen hen wordt gemaakt via het voedsel.

Een boer-burger dialoog starten waar boeren en burgers samen komen om duurzaam landbouwbeleid te bespreken en oplossingen te bedenken. In het JKB transitieplan over politiek leiderschap is beschreven hoe een burgerberaad kan leiden tot meer wederzijds vertrouwen [13]. Een boer-burger dialoog zou hetzelfde effect kunnen hebben. Daarnaast kunnen er ook breed ondersteunde en creatieve ideeën ontstaan omdat boeren, duurzaamheidsexperts, jongeren en anderen met elkaar in gesprek gaan. Ze brengen allemaal hun eigen expertise, kennis en ervaring met zich mee en kunnen samen voorstellen doen om duurzame landbouw de norm te maken [14].

Voedsel-les en moestuinieren in het curriculum op scholen. Deze lessen leren scholieren waar voedsel vandaan komt en wat er komt kijken bij het produceren van ons eten [15]. We stellen tegenwoordig hoge eisen aan onze voeding, van smaak en voedingsstoffen tot de prijs. Leerlingen moeten leren waar voedsel uit de schoolkantine geproduceerd is. Moestuinen op het schoolplein kunnen besef creëren over wat er allemaal nodig is om voedsel te verbouwen en een gastles van een lokale boer kan de nieuwsgierigheid verder prikkelen. De vereniging Agractie is al begonnen met gastlessen, maar het verdient uiteindelijk ook een vaste plek in het curriculum [16].

Met deze stappen wordt een belangrijk basis gelegd voor meer begrip tussen boeren en consumenten en zijn consumenten zich meer bewust van wat ze eten en hoe dit geproduceerd is. Op basis van begrip voor elkaar en het gedeelde besef van de grote problemen rondom het klimaat kunnen beleidsmaatregelen worden opgesteld.

2 /STIMULEER GEDRAGSVERANDERING IN HET EETPATROON VAN CONSUMENTEN

Zodra de consument de wereld van de boer beter begrijpt, komt snel het besef dat wat je eet invloed heeft op de manier waarop voeding geproduceerd wordt. Om duurzame landbouw de norm te maken moeten wij ons koopgedrag en eetpatroon daar nu al op aanpassen. Dit is een hele concrete manier waarop consumenten boeren kunnen helpen te verduurzamen. De vraag naar duurzame voeding neemt hierdoor namelijk toe, en dit maakt het voor boeren aantrekkelijker om dat dan ook aan te bieden. We zullen bijvoorbeeld in 2050 meer plantaardige dan dierlijke eiwitten moeten eten [17]. Om te zorgen dat dit gebeurt, moet de overheid duurzame keuzes stimuleren. Daarom pleiten wij voor de volgende maatregelen:

We moeten de 'True Price' voor vervuilende producten zoals vlees gaan betalen. Dit houdt in dat de kosten voor de schade aan het milieu en de biodiversiteit zijn meegenomen in de prijs [18]. De implementatie hiervan kan in stappen plaatsvinden. Eerst kan de "True Cost" naast de normale verkoopprijs gezet worden in de supermarkt [19]. Hierdoor zien we verschillen tussen de prijs die wij betalen en de daadwerkelijke kosten voor het produceren van dit product. Daarna kunnen we stap voor stap een hogere prijs implementeren. Uit onderzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) blijkt dat de helft van de mensen onder de veertig jaar vindt dat de milieu- en klimaatschade van vleesproductie in de winkelprijs moeten worden doorberekend [20]. Ook in het JKPanel [21] gaf 98% van de jongeren aan dat ze bereid zijn om meer te betalen voor duurzaam geproduceerd voedsel [22].

Er moet meer bewustzijn gecreëerd worden via reclame over gezonde en duurzame voeding. De overheid moet bijdragen aan de eiwittransitie door striktere eisen rondom advertenties van niet-duurzame producten. Zij kunnen deze nieuwe beleidsregels instellen bij de Reclame Code Commissie [23]. Aansluitend hierop kan er een campagne gestart worden waarin mensen leren om milieubewuster te kopen en te koken.

Deze maatregelen stimuleren een toename van de vraag naar duurzaam voedsel. Daarmee wordt het makkelijker voor boeren om de transitie naar duurzame landbouw te maken.

3 / MAAK HET MAKKELIJKER VOOR JONGE BOEREN OM DUURZAAM TE GAAN WERKEN

Waar veel jonge consumenten bereid zijn een hogere prijs te betalen voor duurzame voeding, geven ook jonge boeren aan bereid te zijn extra stappen te zetten. “Jonge boeren en tuinders zitten vol energie en creativiteit om uitdagingen aan te gaan. Wij zijn zeer ambitieus en zijn onderdeel van de oplossing in plaats van het probleem”[24]. Het zijn namelijk juist de jonge boeren die de negatieve gevolgen van klimaatverandering zullen ondervinden. Zij zijn in hun werk vaak afhankelijk van de steeds extremere weersomstandigheden[25]. Voor de overheid zijn er vele mogelijkheden om de passie van jonge boeren voor hun bedrijf, producten en omgeving verder te stimuleren en te sturen richting een duurzaam landbouwsysteem:

Een landelijk landbouwakkoord opstellen. Het begint bij een duidelijke en integrale langetermijnvisie. De roep om duidelijkheid en zekerheid komt vanuit jonge boeren en tuinders vaak naar voren[26]. De overheid moet inzetten op verschillende tools die boeren kunnen gebruiken om invulling te geven aan de integrale en ambitieuze visie om de gestelde doelen te behalen. Dit kan door middel van een landelijk landbouwakkoord dat vervolgens per regio wordt uitgewerkt en uitgevoerd[27].

Boeren toegang geven tot alternatieve vormen van financiering. Dit geldt voor financiële steun voor boeren die zware maatregelen moeten nemen voor bijvoorbeeld het verminderen van de stikstofuitstoot. Ook is er financiële hulp geboden nodig voor boeren die de omslag naar duurzame landbouw willen maken. Dit kan door alternatieve inkomstenbronnen, zoals via landschapsvergoedingen of een vergoeding voor het vastleggen van CO2[28]. Eerder genoemde aanbevelingen voor het veranderingen van consumentengedrag helpen belangrijke verschuivingen te veroorzaken waardoor de omslag ook vanuit de markt financieel aantrekkelijk(er) wordt.

Een platform bieden aan koploper-boeren. Het is belangrijk dat er voldoende kennis beschikbaar is over de doelen, het perspectief en over manieren om daar te komen. Dit kan de overheid doen door actief en goed contact te onderhouden met boeren. Boeren kunnen best-practices delen, en koploper-boeren uit verschillende sectoren en met verschillende type en formaten bedrijven moeten een platform krijgen. Daarnaast kan de overheid ook indirect bijdragen aan kennisdeling door het promoten en ondersteunen van initiatieven van boeren zelf, zoals de Boerenraad[29].

/ CONCLUSIE

De transitie naar duurzame landbouw is een belangrijke component van een klimaatneutrale en milieuvriendelijke toekomst. Onze Nederlandse boeren spelen hier een cruciale rol, maar de afgelopen jaren hebben felle discussies de boer en de “milieubewuste” burger tegenover elkaar gezet. Daarom is het belangrijk om onze overeenkomende zorgen te verkennen en gezamenlijk een visie te maken voor het duurzaam produceren van ons voedsel. De consument zal moeten overstappen naar meer lokaal en plantaardig voedsel, waarvoor zij de True Price betalen. De boeren zullen hun krachten moeten bundelen om toe te werken naar ambitieuze klimaatdoelen. De overheid zal verschillende tools moeten inzetten om dit mogelijk te maken. Boeren die de uitdaging aan gaan en burgers die hun schouders eronder zetten, kunnen samen het verschil maken. We komen samen om onze liefde voor de natuur te vieren en te genieten van gezonde en duurzame voeding.

/ TOELICHTING & BRONNEN

Voor duurzaamheid gebruiken wij de definitie van Brundtland uit 1978 vanuit de gelijknamige VN-commissie: ''Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.'' Voor duurzame landbouw gebruiken we dezelfde definitie, maar dan met betrekking tot voeding. Dit houdt dus in dat duurzame landbouw kan voorzien in de voedselbehoefte van nu, zonder in te leveren op de mogelijkheid voor toekomstige generaties om in diezelfde behoefte te voorzien.

In de tekst wordt soms verwezen naar resultaten uit ons Jonge Klimaatpanel. Het Jonge Klimaatpanel is (online) panel waar alle jongeren van 18 tot 32 jaar zich voor aan kunnen melden om mee te denken over een duurzame toekomst. In juni 2021 bestaat het panel uit ongeveer 1150 jongeren die maandelijks feedback kunnen geven. Het panel bestaat vooral uit jongeren uit onze achterban. Het laten groeien en verbreden van dit panel is een van de doelstellingen voor de komende 2 jaar.

1 / Jonge Klimaatbeweging (2019). Jonge Klimaatagenda 2.0. Verkregen van: https://www.jongeklimaatbeweging.nl/jonge-klimaatagenda-2-0/

2/ Jonge Klimaatbeweging (2019). Jonge Klimaatagenda 2.0. Verkregen van: https://www.jongeklimaatbeweging.nl/jonge-klimaatagenda-2-0/, p. 28.

3 / Kruize, M. (2020). 'Ons huidige landbouw- en voedselsysteem is failliet'. Interview met Willem Lageweg in Analyse Nederland. Verkregen van: https://analysenederland.nl/article/ons-huidige-landbouw--en-voedselmodel-is-failliet.html

4 / Verborgen kosten zijn kosten voor bijvoorbeeld de uitstoot van de productieproces en het verlies aan biodiversiteit. Deze worden niet direct betaald, maar zullen in de toekomst op een bepaald moment wel betaald moeten worden. Zo zijn de kosten voor milieuschade van de varkenshouderij ruim 4 miljard euro, terwijl de waarde van deze sector maar 2,7 miljard oplevert: Kruize, M. (2020). 'Ons huidige landbouw- en voedselsysteem is failliet'. Interview met Willem Lageweg in Analyse Nederland. Verkregen van: https://analysenederland.nl/article/ons-huidige-landbouw--en-voedselmodel-is-failliet.html

5 / Uit een studie van Boston Consulting Group blijkt bijvoorbeeld dat de landbouwsector in Duitsland €21 miljard opleverde in 2018, terwijl de de kosten met betrekking tot het klimaat worden geschat op €100 miljard: Kurth, T., Rubel, H., Meyer zum Felde, A., Zielcke, S. (2020). The True Cost of Food. Boston Consulting Group. Verkregen van: https://web-assets.bcg.com/b0/8c/2cbf23574157a70a56d0abdc-c6ec/bcg-the-true-cost-of-food-oct-2020.pdf

6 / Zie in de toelichting de definitie van duurzame landbouw.

7 / In het programma 'De Koplopers: Een Land Vol Stikstof' van De Balie legt communicatiewetenschapper Korien van Vuuren dit duidelijk uit. Je kunt de uitzending hier bekijken: https://debalie.nl/programma/de-koplopers-een-land-vol-stikstof-10-05-2021/

8 / JKPanel 12

9 / NOS (2019). Driekwart jonge boeren wil duurzamer boerenbedrijf. https://nos.nl/artikel/2314260-driekwart-jonge-boeren-wil-duurzamer-boerenbedrijf

10 / Zie bijvoorbeeld: https://www.destentor.nl/deventer/boeren-uit-deventer-en-omstreken-gaan-samen-regionale-supermarkten-in-met-eigen-merk-van-onze-grond~a9bf0d38/

11 / JKPanel 13

12 / Onwezen, M., Bouwman, E., Taufik, D., Galama, J. (2020). Agrifoodmonitor 2020. Wageningen University & Research. Verkregen van: https://edepot.wur.nl/532091

13 / Jonge Klimaatbeweging (2021). Politiek Leiderschap Transitieplan. Verkregen van: https://www.jongeklimaatbeweging.nl/wp-content/uploads/2021/03/Politiek-Leiderschap.pdf

14 / Zie voor een mooi initiatief dat hierbij aansluit G1000 Landbouw: https://g1000landbouw.nl/

15 / In de JKA 2.0 wordt voorgesteld om een duurzaamheid integraal te implementeren in het onderwijs. In het transitieplan over onderwijs wordt dit verder uitgewerkt: https://www.jongeklimaatbeweging.nl/wp-content/uploads/2020/12/Thema-Onderwijs.pdf

16 / Zie voor het initiatief van Agractie: https://www.boerindeklas.nu/.

17 / Het is beter voor het klimaat om eiwitten direct uit plantaardige voeding te halen, dan uit dierlijke producten. De JKB schreef eerder al een transitieplan over de eiwittransitie waarin staat dat jongeren willen inzetten op een verhouding tussen dierlijk:plantaardig van 30:70 in 2030. Zie hier het transitieplan: https://www.jongeklimaatbeweging.nl/wp-content/uploads/2020/12/Thema-Voeding.pdf

18 / Dit kan gebeuren op basis van True Cost Accounting. Zie: https://circl.nl/update/true-pricing-7-dingen-die-je-echt-moet-weten-over-de-werkelijke-kostprijs-van-producten

19 / Zie voor meer informatie hierover: https://trueprice.org/wp-content/uploads/2020/09/Nederland-met-echte-prijzen.pdf

20 / Zie voor meer informatie: https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-voedselconsumptie-veranderen-4044.pdf

21 / JKPanel 12

22 / Zie voor een goed initiatief op gebied van True Pricing de TAPP Coalition. Zij pleiten met name voor een eerlijke prijs voor vlees: https://www.tappcoalitie.nl

23 / Natuur en Milieu schreef hierover: https://www.natuurenmilieu.nl/nieuwsberichten/opinie-mensen-eten-graag-plantaardig-help-ze-daarbij/

24 / Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (2021). Manifest van jonge boeren en tuinders. Verkregen van: https://www.

najk.nl/wp-content/uploads/2021/04/Manifest-Land-en-Tuinbouw.pdf

25 / Dit geeft NAJK aan in hun standpunten document over het GLB: https://www.najk.nl/wp-content/uploads/2018/06/NAJK-over-het-GLB-na-2020.pdf

26 / De roep om zo'n integrale langetermijnvisie komt van vele kanten, ook vanuit jonge tuinders en boeren. Zie bijvoorbeeld: https://www.najk.nl/wp-content/uploads/2021/04/Manifest-Land-en-Tuinbouw.pdf, https://boerenraad.nl/wp-content/uploads/Aanbevelingen-aan-het-nieuwe-kabinet-Samen-werken-aan-regie-op-ruimte-31-maart.pdf en https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2021/duurzame-toekomstperspectieven-landbouw.pdf

27 / PBL adviseert een regionale aanpak ook als uitweg uit de stikstofcrisis: PBL (2021), Naar een uitweg uit de stikstofcrisis. Overwegingen bij een integrale, effectieve en juridisch houdbare aan- pak, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2021-naar-een-uitweg-uit-de-stikstofcrisis-4520.pdf

28 / Een ander interessant idee om koploper boeren en mensen die meegaan in de duurzame transitie te belonen: https://agractie.nl/wp-content/uploads/2020/11/Bijlage-4-Vergoedingen-GROENE-DIENST.pdf

29 / De Boerenraad is voor en door boeren waarin wordt gesproken over oplossingen van problemen waar boeren tegenaan lopen in hun weg naar duurzaamheid. Zie voor meer informatie: https://boerenraad.nl

COLOFON

Dit is een uitgave van:
Jonge Klimaatbeweging
Oudegracht 60
3511 AS Utrecht
info@jongeklimaatbeweging.nl
jongeklimaatbeweging.nl

Tekst:
Roman Lenders en Babs Kamsteeg

Coördinatie & eindredactie:
Lisabelle Busscher en Aniek Moonen

Vormgeving:
Jeffrey van der Sluijs en Jessie Harms